

C: ΕΚΣΥΗΡΟΝ

ΟΙ
ΣΤΟΙΧΙΑ
ΤΗΣ ΔΕΛΤΑ

Τι είναι ο εκσυγχρονισμός

~~του Κώστα Σημίτη~~

Στον τόπο μας κατέχει τους πολίτες μια απέραντη αίσθηση αδυναμίας. Οι δημόσιες υπηρεσίες, οι επιχειρήσεις, το κάθε άτομο επιτείνουν με τη συμπεριφορά τους τα προβλήματα, αντί να βοηθούν στη λύση τους. Η καθημερινή ζωή είναι μια αλυσίδα αποδείξεων ότι ζούμε σε ένα κόσμο ταλαιπωρίας. Ταυτόχρονα διαπιστώνουμε ότι έχουμε δυνατότητες για κάτι καλύτερο. Υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα σ' αυτό για το οποίο αισθανόμαστε και είμαστε ικανοί και την κοινωνική πραγματικότητα. Η σύγκρουση αυτή αποτελεί τον πυρήνα του προβλήματος του εκσυγχρονισμού. Οι θεσμοί, οι πρακτικές της κοινωνίας δεν επιτρέπουν σε μας ατομικά και συλλογικά να πραγματοποιήσουμε αυτό που θεωρούμε επιθυμητό και δυνατό. Ο εκσυγχρονισμός σκοπό έχει να οδηγήσει σε μια διαφορετική λειτουργία της κοινωνίας. Να μας επιτρέψει να αναπτύξουμε και να αξιοποιήσουμε τις ικανότητές μας. Να διασφαλίσει αυξημένη δυνατότητα χειρισμού των προβλημάτων εξέλιξης του τόπου σε όλες τις διαστάσεις του αναπτυξιακού γίγνεσθαι.

16επκ

Αυτές της κρίσης ήταν και είναι, κατά κύριο λόγο, ένα πολιτικο-διοικητικό σύστημα με αυταρχικά χαρακτηριστικά και πελατειακή λειτουργία, μια οικονομία στην οποία κυριαρχούν τόσο τα ολιγοπώλια όσο και **ολιγοαπασχολούμενοι**, που μόλις καταφέρνουν να

επιβιώσουν και η έλλειψη παιδείας. Ο εκσυγχρονισμός ταυτίζεται υπό τις συνθήκες αυτές με την επιδίωξη για μια διαφορετική πολιτεία, μια δημοκρατική και κοινωνικά δίκαιη κοινωνία.

§ Για να προωθήσουμε τον εκσυγχρονισμό πρέπει να αποκτήσουμε κριτική στάση απέναντι στους μύθους που καθορίζουν τη σκέψη και την πράξη μας. Η κοινωνία με τις διαμορφωμένες εδώ και χρόνια μορφές εργασίας και ζωής, τους πολιτικούς θεσμούς της, τις οικονομικές της αναγκαιότητες, αποτελεί για μας όλους μια πέρα για πέρα σύγχρονη κοινωνία. Πιστεύουμε ότι έχουμε φτάσει στην κορυφή μιας συνεχούς αναπτυξιακής εξέλιξης. Συμπεριφερόμαστε ως εάν έχει έρθει το τέλος της ιστορίας. Ενώ δεχόμαστε ότι όλα αλλάζουν, σκεπτόμαστε σε παραδοσιακά πλαίσια. Οι τάξεις, η επιχείρηση, η μισθωτή εργασία, η οικογένεια, τα πολιτικά κόμματα αποτελούσαν και αποτελούν τις κατηγορίες με τις οποίες προσπαθούμε να συλλάβουμε την πραγματικότητα σήμερα, όπως πριν πενήντα χρόνια.

§ Και όμως πολλά έχουν σήμερα άλλη διάσταση, άλλη λειτουργία. Για παράδειγμα: το έθνος, η εθνική κυριαρχία, η εθνική ανεξαρτησία σε ένα κόσμο όλο και περισσότερο διαπλεκόμενων οικονομιών, ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων και υπερεθνικών οικονομικών επιρροών. Ηττημένοι της αναπτυξιακής διαδικασίας δεν είναι σήμερα οι μισθωτοί, αλλά οι αδύνατοι, οι ηλικιωμένοι, οι συνταξιούχοι, οι περιθωριακοί, οι νέοι χωρίς προσβάσεις στην παραγωγή, τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Χαρακτηριστικό της κοινωνίας μας δεν είναι η αντίθεση κράτους-αγοράς, αλλά η αδυναμία του κράτους πρόνοιας να χρηματοδοτήσει τους στόχους του και οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης.

§ Για να πετύχουμε τον εκσυγχρονισμό πρέπει να αντιληφθούμε ότι βρισκόμαστε στο τέλος μιας εποχής και στην αρχή μιας άλλης. Η κοινωνία που διαμορφώνεται έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά ^{από} εκείνης, της οποίας αποτελεί συνέχεια. Το σύγχρονο είναι μεν εξέλιξη, αλλά έρχεται και σε αντίθεση με τον κόσμο που έχει καθορίσει τη σκέψη και τα πρότυπά μας. Το σύγχρονο δεν είναι οι κατευθύνσεις και αρχές του παρελθόντος ^{προετυγόμενες} προεκτεταμένες στο μέλλον. Είναι κάτι διαφορετικό, γιατί ενσωματώνει και το σήμερα και το μέλλον.

§ Δύο εξελίξεις καθορίζουν το τέλος της εποχής μας. Η πρώτη είναι το τέλος της αντιπαράθεσης Ανατολής-Δύσης και η κατάρρευση του Σοβιετικού στρατοπέδου. Ο τρίτος παγκόσμιος πόλεμος έγινε. Κερδήθηκε χωρίς πολεμική αναμέτρηση από την αμερικανικο-ευρωπαϊκή συμμαχία. Όπως το τέλος των δύο άλλων παγκοσμίων πολέμων σήμανε την αρχή μιας νέας περιόδου, έτσι και το 1989 έφερε μια νέα εποχή, όχι μόνο εξάρσης εθνικισμών και δημιουργίας μιας νέας διεθνούς τάξης πραγμάτων, αλλά και εντονότερης διασύνδεσης των οικονομιών και διαμόρφωσης υπερεθνικών πολιτικών και οικονομικών σχημάτων. Ο πλανήτης εξελίσσεται σε μια μικρή πόλη, όπου όλοι γειτονεύουν με όλους και όλοι έχουν σχέση με όλους. Οι προκλήσεις είναι νέες και μεγάλες και οι δυνατότητες αντίστοιχες.

Η δεύτερη εξέλιξη αφορά το ρόλο του κράτους και της αγοράς. Η αντίθεση ανάμεσα στο κράτος και την αγορά, τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα, την ιδιωτική και τη δημόσια πρωτοβουλία δεν είναι πια η κυρίαρχη. Η σημερινή αναπτυγμένη βιομηχανική κοινωνία χαρακτηρίζεται από τη διαπλοκή ιδιωτικής και δημόσιας πρωτοβουλίας. Το κοινωνικό σύστημα είναι αποτέλεσμα μιας

συστηματικής προσπάθειας να εξισορροποηθούν ιδιωτικοοικονομικές αποφάσεις με κοινωνικές ανάγκες μέσω της κρατικής παρέμβασης. Το κύριο πρόβλημα της κοινωνικής οργάνωσης εστιάζεται σήμερα στην εξουσία των μηχανισμών της οικονομίας και της πολιτικής. Οι μηχανισμοί αυτοί πειθαναγκάζουν τους πολίτες σε ορισμένο τρόπο ζωής, περιορίζουν τις δυνατότητες δράσης τους και συμβάλλουν στην αλλοτρίωση και τον ατομικισμό. Το κύριο ερώτημα είναι σε ποιο μέτρο οφείλουν να γίνουν αποδεκτές οι νομοτέλειες των συστημάτων, με ποιο τρόπο να διευρυνθούν οι δυνατότητες και ελευθερίες των πολιτών. Ο 20ος αιώνας έφερε την απόδειξη ότι το κράτος πρόνοιας μπορεί να περιορίσει κατά πολύ τις δυσλειτουργίες της αγοράς, ότι το κράτος δικαίου αμβλύνει τις αυθαιρέσεις των γραφειοκρατικών-διοικητικών μηχανισμών. Έφερε, όμως, επίσης την απόδειξη ότι το κράτος πρόνοιας και το κράτος δικαίου δεν αποτελούν προτάσεις αντικαπιταλιστικής ή αντιγραφειοκρατικής ανάπτυξης. Περιορίζω αισθητά δεν σημαίνει αλώ τις αιτίες των δυσλειτουργιών. Το ερώτημα με ποιο τρόπο περιορίζω τα δημόσια ελλείμματα διατηρώντας και αυξάνοντας την κοινωνική δικαιοσύνη παραμένει ακόμα αναπάντητο. Οι επιδιώξεις αποτελεσματικότερης λειτουργίας των συστημάτων και ανάπτυξης της κοινωνικής αλληλεσχύσης είναι σε ορισμένο βαθμό αντιφατικές. Σ' αυτό το πλαίσιο πρέπει να βρούμε το δρόμο μας. Αλλά με ποιο τρόπο;

§ Για να πετύχουμε τον εκσυγχρονισμό, χρειάζεται ένα όραμα για το λαό μας, που θα τον κινητοποιήσει, θα ^{έδει} αποτελέσει μια λογική και πειστική ερμηνεία για τις αναγκαίες προσπάθειες, θα του δώσει προοπτική, ώστε να αντιμετωπίζει με ελπίδα το σήμερα. Το όραμα αυτό συνοψίζεται στην αρχή: μια ισχυρή Ελλάδα, δημοκρατική και

κοινωνικά δίκαιη, πρωτεργάτις^η στην Ευρώπη. Πρωτεργάτις^η στην Ευρώπη σημαίνει ότι θα έχουμε λόγο, δυνατότητα επηρεασμού των εξελίξεων, θα είμαστε συμμετέτοχοι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και θα αντιστρέψουμε τη σημερινή πορεία περιθωριοποίησης της χώρας. Σημαίνει επίσης ότι θα αποκτήσουμε στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο τη δυνατότητα να επηρεάζουμε και να κατευθύνουμε τις εξελίξεις.

§ Για να προχωρήσουμε προς το όραμά μας, για να δημιουργήσουμε μια χώρα δυναμική, ανοιχτή στον εξωτερικό κόσμο, ικανή να χαράζει νέους δρόμους, χρειάζεται εθνική στρατηγική. Η εθνική στρατηγική προϋποθέτει μια συνολική αντίληψη για τον τρόπο με τον οποίο θα αυξήσουμε τους συντελεστές ισχύος της χώρας. Η εθνική στρατηγική αφορά όχι μόνο τις διεθνείς σχέσεις της χώρας, αλλά κυρίως την εσωτερική οικονομική και κοινωνική εξέλιξη, ώστε να μας χαρίσει τα εφόδια για έναν πιο σημαντικό διεθνή ρόλο.

Η εθνική στρατηγική θα προκύψει από μια συνεκτική εναλλακτική πρόταση που θα απαντά στα κρίρια θέματα του τόπου. Η πρόταση αυτή προϋποθέτει την ανάλυση και επεξεργασία των στοιχείων που καθορίζουν τη σημερινή κατάσταση, τη δημόσια συζήτηση, την αντιπαράθεση και τελικά τη σύνθεση των απόψεων. Σήμερα ο προοδευτικός χώρος, ως αποδέκτης πολλών ειδικών και αντιφατικών μεταξύ τους αιτημάτων, δυσκολεύεται και αποφεύγει να διατυπώσει προτάσεις, να συγκεράσει απόψεις, να διατυπώσει μια ενιαία στρατηγική των δυνάμεων που αντιπροσωπεύει. Ακολουθεί τον εύκολο δρόμο των προγραμματικών διακηρύξεων. Τα πολιτικά κόμματα δεν είναι οργανισμοί προγραμματισμού για να συντάξουν "πενταετή προγράμματα". Μπορούν όμως και πρέπει να διαθέτουν φακέλλους για

κάθε θέμα. Να περιορίζουν τις δυνατές επιλογές, να τέμνουν διαφορές, να καθορίζουν προτεραιότητες, να κοστολογούν και να είναι έτοιμα να εφαρμόσουν την κρίσιμη στιγμή της διακυβέρνησης μια συκροτημένη πολιτική. Διαφορετικά, θα επικρατήσει την ώρα των ευθυνών αμηχανία, αδράνεια και συμπόρευση με τους μηχανισμούς της εξουσίας. Στην Ελλάδα χρειάζεται άλλωστε τώρα περισσότερο παρά ποτέ μια πολιτική με ορίζοντα δεκαετίας.

§ Η Ελλάδα πρέπει να γίνει μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Ο στόχος αυτός είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί. Προϋποθέτει ότι τα επόμενα χρόνια θα υπάρξουν δραστηκές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα, στη/πολιτική τιμών και εισοδημάτων, στην αναδιανεμητική παρέμβαση του κράτους, στην παζωμένη κατανομή του πλούτου, στους κοινωνικούς συμβιβασμούς με τη μορφή ειδικών ή προνομιακών ρυθμίσεων. Προϋποθέτει επίσης επιλογές για να διαμορφώσουμε τα αιτήματά μας προς την Κοινότητα. Τι επιδιώκουμε να ενισχύσουμε; Την γεωργία, τη βιομηχανία, τις υποδομές, τις υπηρεσίες; Σε ποια κατεύθυνση; Μια τέτοια σαρωτική αλλαγή δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να συγκλίνουν οι δυνάμεις της εργασίας, να συμφωνήσουν σε γενικές κατευθύνσεις για το ποιος φέρνει, με ποιο τρόπο, πότε και πόσο να συμβάλει στο στόχο για να οδηγηθούμε τόσο σε μια πιο δίκαιη, όσο και σε μια πιο ανταγωνιστική κοινωνία. Η σύγκλιση αυτή σε ένα ευρύτερα αποδεκτό σχέδιο απαιτεί κοινωνικό διάλογο, διαδοχικές προσεγγίσεις με τη βοήθεια συνεχών συζητήσεων, διαρκώς τελειοποιούμενα σχέδια προγραμμάτων ανάπτυξης και προσέγγισης των δυτικοευρωπαϊκών οικονομιών.

§ Ο εκσυγχρονισμός επιβάλλει να δημιουργήσουμε απέναντι στους

μηχανισμούς του κράτους και της οικονομίας μια ισχυρή κοινωνία, μια κοινωνία όπου θα υφίστανται αντίρροπες εξουσίες, ανεξάρτητες από την κρατική βούληση ή τις επιθυμίες του μεγάλου κεφαλαίου. Εξουσίες, οι οποίες θα μπορούν να διαφωτίσουν την κοινή γνώμη, να την κινητοποιήσουν, να επιβάλλουν λύσεις, να δημιουργήσουν δεσμευτικούς κανόνες και πρότυπα, να καθιστούν απαραίτητη για τα οποία μέτρα την ευρύτερη νομιμοποίηση της κοινωνικής αποδοχής. Η ισχυρή κοινωνία είναι αποτέλεσμα αποκέντρωσης, μεταφοράς εξουσιών, δημιουργίας νέων κέντρων λήψης αποφάσεων, όλο ευρύτερης συμμετοχής των πολιτών. Σε μια τέτοια εξέλιξη μπορεί να συμβάλλει ο δεύτερος και τρίτος βαθμός αυτοδιοίκησης, η δημιουργία ελεγκτικών αρχών για τη δημόσια διοίκηση και τις τράπεζες, η αναξαρτοποίηση των κρατικών μέσων ενημέρωσης από την κυβέρνηση κ.α.

§ ← Χρειάζεται να διευρύνουμε την επικοινωνία. Οι έντονες αντιπαλότητες, οι αντιπαράθεσεις συνθηματολογιών, οι διαστρεβλωτικές πολιτικές ερμηνείες υποβοηθούνται από το συγκεντρωτισμό και την έλλειψη πληροφόρησης. Έχουμε μια λανθασμένη αντίληψη για το γύρω μας κόσμο. Το έλλειμμα γνώσης μπορεί να περιοριστεί με το να προωθήσουμε την επικοινωνία. Ο προσθευτικός χώρος πρέπει να ερχαστεί για τη δημιουργία ενός πλέγματος βημάτων συζήτησης, προβολής αιτημάτων, έκφρασης αντιλήψεων, ενός συνεχώς διευρυνόμενου κύκλου σημείων, όπου δημοσιοποιούνται προβληματισμοί και μπορούν οι πολίτες να δραστηριοποιούνται.

§ — Η επικοινωνία δεν είναι πανάκεια. Οι ταξικές αντιπαράθεσεις, οι κοινωνικές διαμάχες, οι πολιτικές αντιπαλότητες θα

χαρακτηρίζουν μόνιμα μια κοινωνία, όπου θα υπάρχουν διαφορετικά και αντιτιθέμενα συμφέροντα. Όμως η επικοινωνία μπορεί να φθείρει τα ιδεολογικά στηρίγματα κατεστημένων εξουσιών και να υποσκάψει τα τείχη της άρνησης στο νέο και εμμονής στο παλιό. Προωθεί έτσι τόσο τους μετασχηματισμούς, όσο και την άμβλυνση των αντιθέσεων. Δημιουργεί τις προϋποθέσεις για νέα κοινωνικά συμβόλαια.

§ ← Χρειάζεται να προωθήσουμε το κοινωνικό κράτος. Το κοινωνικό κράτος δεν είναι το κράτος πάτρωνας, που φροντίζει να βρει απασχόληση σε οποιονδήποτε ανήκει στο κυβερνητικό κόμμα. Δεν είναι το κράτος-προστάτης της οποιασδήποτε διαμορφωμένης κατάστασης με πρόσχημα το πολιτικό κόστος. Δεν είναι το κράτος-τροφός που διαθέτει χρήματα σε όλους και για όλα, αρκεί να έχουν ικανοποιητική δύναμη πίεσης. Δεν είναι το κράτος παροχών που στηρίζει κοινωνικές ομάδες με ειδικά επιδόματα και προνόμια για να εξασφαλίζει πολιτική υποταγή. Το κοινωνικό κράτος είναι κράτος που διαμορφώνει και επιβάλλει πολιτικές με κριτήριο την υσότητα των πολιτών και την κοινωνική αλληλεγγύη. Δεν διαχωρίζει. Αντικειμενικοποιεί τις διαδικασίες παρέμβασης και συμπαράστασής του, τις δεσμεύει με κριτήρια ελέγχιμα και διαφανή. Δίνει προτεραιότητα στην παιδεία, στην υγεία και στη βελτίωση των συνθηκών της καθημερινής ζωής, για να έχουν όλοι οι πολίτες τις ίδιες δυνατότητες. Δημιουργεί ένα δίκτυ ασφαλείας για να προλάβει την περιθωριοποίηση, τη δυστυχία των ατόμων και ομάδων, εκείνων που δεν είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις που επιβάλλουν η αγορά και η σημερινή οργάνωση της κοινωνίας.

§ ← Χρειάζεται να αναπτύξουμε την κοινωνική ευθύνη. Στην ελληνική κοινωνία αναγνώριση έχει εκείνος ο οποίος πετυχαίνει παρά τους

νόμους και χάρη στην ηθική του αδιαφορία. Πετυχαίνει να μην πληρώνει φόρους, να χτίζει χωρίς άδεια, να εξασφαλίζει εκκρίσεις που δεν έπρεπε να του δοθούν, να δωροδοκείται για να κάνει τη δουλειά του. Η ελληνική κοινωνία ανέχεται όποιον αδιαφορεί για ηθικές και κοινωνικές υποχρεώσεις. Ο καθηγητής που ενδιαφέρεται μόνο για τα ιδιωτικά φροντιστήριά του και όχι για το μάθημα στο σχολείο, ο δικηγόρος που πολλαπλασιάζει άσκοπες μηνύσεις και αγωγές για να χρεώνει αμοιβές, ο ακρότης που χρησιμοποιεί φυτοφάρμακα μια μέρα πριν από τη συγκομιδή, ο επιχειρηματίας που αξιοποιεί υποβαθμισμένα υλικά, δεν προκαλούν διαμαρτυρίες. Η κοινωνία αποδέχεται ως θεμιτό στόχο τη με οποιοδήποτε τρόπο βελτίωση της προσωπικής θέσης. Ο δικηγόρος, ο γιατρός, ο καθηγητής θα βρουν τους συνδικαλιστικούς τους συλλόγους συμπαραστάτες σε όποια προσπάθεια περιορισμού της αουδούρας τους.

{ ← Ο πολίτης οφείλει να λαμβάνει υπόψη του τις επιπτώσεις της δράσης του στη λειτουργία της κοινωνίας, να εξετάζει εάν συμβάλει ή όχι στη μελλοντική αύξηση των δυνατοτήτων και της ευημερίας όλων. Τότε μόνο είναι πολίτης.

{ ← Η κοινωνική ευθύνη είναι υποχρέωση όλων. Πρέπει να αποτελεί απάτησή μας. Αν δεν λειτουργήσουμε ως υπεύθυνα άτομα, δεν θα δημιουργήσουμε μια υπεύθυνη κοινωνία.

{ → Χρειάζεται να διαμορφώσουμε άλλα πρότυπα πολιτικής δράσης. Η αδιαφορία και η άπωση προς την πολιτική καθημερινά αυξάνει. Η αντίληψη ότι όλοι οι πολιτικοί είναι το ίδιο κερδίζει καθημερινά έδαφος. Παρ'όλα αυτά τόσο στη Δεξιά όσο και στην Αριστερά πολλοί επιμένουν σε μια παραδοσιακή πολιτική προσέγγιση. Η πολιτική είναι συνεχώς τακτικές κινήσεις. Στόχος να καταδείξουμε και να

εκμεταλλευτούμε τις αδυναμίες των αντιπάλων με σκανδαλολογία, με όξυνση των αντιπαράθεσεων, με την καλλιέργεια της εικόνας μιας γενικευμένης εξεθλίωσης. Οι παραδοσιακοί πολιτικοί αυτοπαξιδεύονται στην τακτική τους. Η εξεθλίωση, την οποία καταγγέλλουν, τους ίδιους αγκαλιάζει στο τέλος. Η κοινή γνώμη θέλει λύσεις και όχι προσωπικές αντιπαράθεσεις, προοπτικές και όχι καταγγελλίες. Η κοινή γνώμη δεν ανέχεται τον ερασιτεχνισμό που διακρίνει τη δημόσια ζωή. Η άρνηση των κομμάτων να απαντήσουν στις αναμονές, στα αιτήματα για κάτι νέο και διαφορετικό ενισχύει την αχανάκτηση και την αδιαφορία, το λαϊκίστικο ρεύμα καταδίκης των πολιτικών, τις δυνάμεις που αμφισβητούν τη δημοκρατία.

3

Εκσυγχρονισμός σημαίνει ότι οφείλει να προωθήσουμε:

- Την παιδεία, τη διάδοση αξιών και ποιοτικών ιδιοτήτων. Ούτε η οικονομική αύξηση, ούτε η αποτελεσματική διακυβέρνηση μπορούν να οδηγήσουν από μόνες τους σε ανάπτυξη αν δεν καλλιεργηθούν η κοινωνική ευθύνη, η αλληλεγγύη, η κριτική σκέψη και η ικανότητα δημιουργίας και αυθεντικής έκφρασης των ευαισθησιών μας.
- Τη διεύρυνση των κοινωνικών επιλογών. Επιλογή είναι δυνατή, όταν υπάρχει κλίμακα αρθρωμένων εναλλακτικών λύσεων. Στον τόπο μας έχουμε στενέψει με την απραξία μας τα περιθώρια επιλογών. Υπάρχουν σχεδόν παντού μονόδρομοι.
- Την ύπαρξη σταθερών αοχών, ρυθμίσεων, κινήτρων, ώστε να υπάρχει εμπιστοσύνη του πολίτη στη λειτουργία της πολιτείας. Η

62/χύνει

παραδοσιακή πολιτική ερχάζεται για το ακριβώς αντίθετο. Κάθε χρόνο αναχέλλονται νέες φορολογικές διευκολύνσεις και νέες επιβαρύνσεις σε μια προσπάθεια ταυτόχρονου περιορισμού των ελλειμμάτων και δημιουργίας ευνοϊκών εντυπώσεων. Το αποτέλεσμα, σύγχυση και αβεβαιότητα. —

- Τον προσανατολισμό προς το μέλλον. Η λύση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων απαιτεί μακρόχρονο σχεδιασμό και προσπάθεια. Εδώ και τώρα δεν αλλάζει η κοινωνία. Χρειάζεται συνεισφορά σήμερα για το αύριο. Χρειάζεται να προετοιμάσουμε τον έλεγχο των μελλοντικών εξελίξεων. Διαφορετικά θα ολισθαίνουμε σε έναν κατήφορο χωρίς τέλος. —
- Την αντικειμενικοποίηση ή απροσωποποίηση των δημοσίων διαδικασιών. Επικρατούν ακόμη προσωποποιημένα κριτήρια, οι γνωριμίες, οι παλατιακές σχέσεις.
- Μια νέα αντίληψη για τη διανομή του κοινωνικού προϊόντος. Ο περιορισμός των ανισοτήτων παραμένει σταθερός στόχος. Θέλουμε ταυτόχρονα να διαμορφώσουμε κριτήρια για να ανταμεύουμε τη διαφορετική προσφορά και συμμετοχή ατόμων και ομάδων στη λειτουργία της κοινωνίας. Η ανταμοιβή συνδέεται σήμερα με την πολιτική δύναμη και τη λειτουργικότητα των στόχων της ομάδας σε σχέση με τις κυβερνητικές επιδιώξεις. Συνέπεια είναι το δίκαιο να είναι με το μέρος του πιο ισχυρού και πιο αδίστακτου. —

Ο εκσυγχρονισμός είναι αντικείμενο διαμάχης. Τον όρο χρησιμοποιεί συχνά η συντηρητική παράταξη για να χαρακτηρίσει την επιδίωξη της για αποτελεσματικότερη διαχείριση. Ο εκσυγχρονισμός δεν είναι μια τεχνοκρατική διαδικασία μεταφοράς προτύπων, ελέγχων για την αύξηση της αποτελεσματικότητας και θεσμικών μεταβολών για την καλύτερη λειτουργία της αγοράς. Ο σοσιαλιστικός εκσυγχρονισμός είναι μια κοινωνική διεργασία. Καθορίζεται από τη συνεχή διεύρυνση των δυνατοτήτων του ατόμου για ελεύθερη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, την επιδίωξη για απελευθερωμένες μορφές ζωής με λιγότερη αλλοτρίωση, εκμετάλλευση ή καταπίεση, την κατοχύρωση και επέκταση της δημοκρατίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Μέσο είναι ο κριτικός ορθολογισμός, η ανάλυση και διερεύνηση των στοιχείων που επηρεάζουν την κοινωνική-οικονομική-πολιτική εξέλιξη, η κριτική θεώρησή τους και η εφαρμογή της γνώσης που αντλείται μ' αυτόν τον τρόπο. Κριτήριο αξιολόγησης μιας πολιτικής είναι η κοινωνική της επίπτωση, οι διεργασίες τις οποίες δρομολογεί, οι μακροπρόθεσμες προοπτικές που διαγράφει. Η πολιτική δεν κρίνεται από το περίβλημα με το οποίο ντύνεται, από τη μορφή με την οποία παρουσιάζεται, από το πόσο "νέα" ή "λαϊκή" αυτοχакτηρίζεται.

Ο σοσιαλιστικός εκσυγχρονισμός διαφέρει από τον αριστερό συντεχνιασμό, — που απαιτεί την έκκριση κάθε πολιτικής που αφορά ένα/κλάδο, ένα επάγγελμα από την οργανωμένη εκπροσώπηση του. Η κοινωνία είναι ένα σύνολο όπου οι εξελίξεις σε κάθε τομέα επιδρούν σε άλλους τομείς, ένα σύνολο το οποίο διακρίνεται από πάρα πολλές και μεταξύ τους διασυνδεδεμένες διαδικασίες ανατροφοδότησης. Η σοσιαλιστική εκσυγχρονιστική πολιτική πρέπει

να σχεδιάζεται για το σύνολο. Αν είναι άθροισμα κλαδικών πολιτικών μιας πολυδιασπασμένης σε περιχαράκωμένους κλάδους κοινωνίας, επιτείνει την αναρχία και επιβραβεύει την αουδοσία του πιο ισχυρού.

Τον εκσυγχρονισμό μάχονται τόσο στη συντηρητική παράταξη, όσο και στην Αριστερά, με το επιχειρημα ότι δεν οδηγεί σε μια φιλολαϊκή πολιτική. Αντίθεση μεταξύ λαϊκού και εκσυγχρονιστικού, μεταξύ σοσιαλιστικού και εκσυγχρονιστικού δεν υπάρχει. Ο σοσιαλιστικός εκσυγχρονισμός επιδιώκει να διαμορφώσει μια κοινωνία δημοκρατική και κοινωνικά πιο δίκαιη. Προωθεί έτσι τα συμφέροντα των εργαζομένων, των πολιτών, του λαού, για καλύτερες συνθήκες ζωής.

Αντίθεση υπάρχει με το λαϊκισμό. Ο λαϊκισμός αρνείται τον κριτικό ορθολογισμό. Χρησιμοποιεί θέματα διαφορετικής ιστορικής προέλευσης, που εξυπηρετούν διαφορετικές σκοπιμότητες, χωρίς να τα δένει σε μια συγκροτημένη επιχειρηματολογία. Έτσι επιστρατεύονται, ανάλογα με τις συγκυρίες, ή τους πολιτικούς στόχους, τα ακροατήρια, η φτώχεια, οι κοινωνικές αδικίες, η ξενοφοβία, οι διεθνείς και εσωτερικές συννομιές, οι εκμεταλλευτικές διαθέσεις των μονοπωλίων, η αδηφάγία των βιομηχάνων, η τεμπελιά των εργαζομένων, η θρασύτητα των αναρχικών, η ανικανότητα των πολιτικών. Δεν ενδιαφέρουν λογικές ασυνέπειες. Δεν ενδιαφέρει η ανάπτυξη των επί μέρους επιχειρημάτων. Ενδιαφέρει μόνο η αποτελεσματικότητα των θεμάτων να συγκεράσουν διαμαρτυρίες, αντιθέσεις και απογοητεύσεις σε μια καθολική άρνηση. Ενδιαφέρει η δυνατότητα τους να συσπειρώσουν κατά του εκάστοτε εχθρού. Ο λαϊκισμός συγκαλύπτει τα πραγματικά

προβλήματα, παρουσιάζει με αναληθή τρόπο την πραγματικότητα και συντελεί έτσι στον αποπροσανατολισμό της κοινής γνώμης. Δεν διαφωτίζει για να δράσει. Δράση χωρίς γνώση είναι αναποτελεσματική.

Σε Για να προωθήσουμε τον εκσυγχρονισμό πρέπει να στηριχτούμε στις δυνάμεις που θέλουν μια ανοικτή κοινωνία. Εκείνες που βλέπουν την ανάγκη της διαπλοκής με το εξωτερικό περιβάλλον, της μεταβολής του παραδοσιακού τρόπου άσκησης της εξουσίας, της ενδυνάμυνσης της κοινωνίας, μιας πιο δίκαιης κατανομής του εισοδήματος και του πλούτου και επιζητούν νέες αρχές και κατευθύνσεις στην κοινωνική και την πολιτική ζωή. Στις δυνάμεις αυτές ανήκουν κυρίως εκείνοι που έχουν την ατομική τους εργασία στο επίκεντρο της επιβιωτικής τους προσπάθειας. Τη συντηρητική παράταξη και το λαϊκισμό στηρίζουν οι δυνάμεις της κλειστής κοινωνίας. Αυτοί που βλέπουν τις επερχόμενες μεταβολές με δυσπιστία και φόβο, ανησυχούν για τα προνόμιά τους, αισθάνονται ότι θα κυριαρχούν στις νέες ισορροπίες και επιζητούν τη στασιμότητα. Στασιμότητα δεν υπάρχει στην κοινωνική πορεία. Γι' αυτό και οι μάχες τους είναι μάχες απισθοφυλακής, μάχες χαμένες.